

22. Уголовный Кодекс Украинской ССР. Ст. 127 // Уголовное законодательство СССР и союзных республик. Сб. Основные законодательные акты / Под ред. проф. Д.С.Карева. – М., 1957. – С. 110.

23. Колесников Л. Лицо классового врага. – М.; Л., 1928. – С. 32.

24. Блат И. ГПУ на хозяйственном фронте // Пролетарий. – 1927. – 18 декабря (№289 (1304)).

25. ДА СБУ, ф. 42, спр. 1, арк. 1, 17, 19, 64.

26. Пролетарий. – 18 декабря 1927 р.

27. ДА СБУ, ф. 42, спр. 3, арк. 3, 4, 7.

С.М.Крапив'янський, В.В.Мартиненко

Подвиг крізь роки: генерал-лейтенанту танкових військ І.П.Корчагіну присвячується

Наближається знаменна дата в історії Ніжина – 65-річчя визволення міста від німецько-фашистських загарбників. З нашим містом пов'язана доля багатьох людей, які наближали Велику Перемогу над ворогом. Одним із таких був Іван Петрович Корчагін, якому нещодавно виповнилося 110 років від дня народження, – особистість неординарна, обдарована, людина трагічної долі. Наші земляки шанують пам'ять героя, одна з вулиць Ніжина названа на його честь.

Сам Іван Петрович Корчагін народився в селі Бильцино (за іншими відомостями – на станції Чулково), нині Гороховецького району Володимирської області 24 серпня 1898 року. Початкову освіту здобув у гімназії, закінчивши в 1914 р. шість класів. У 1915 р. вступив на службу в армію і був зарахований до 62-го Нижегородського полку. Під час Першої світової війни І.П.Корчагін воював на Південно-західному фронті. За успіхи у боях був нагороджений двома Георгіївськими хрестами і направлений на навчання до 5-ої Московської школи прапорщиків. Після її закінчення відбув на фронт, був призначений командиром взводу, потім роти. У лютому 1917 р. був поранений. У серпні 1918 р. І.П.Корчагін добровільно вступив до лав Червоної Армії. Учасник громадянської війни з травня 1919 р. Служив у військах внутрішньої охорони РРФСР, керував дільничною транспортною комісією, командував батальйоном 501-го залізничного полку. Боровся проти армії А.І.Денікіна. Пізніше був призначений помічником начальника штабу 101-ої стрілецької бригади, брав участь у придушенні селянських повстань у Володимирському повіті. У серпні 1922 р. був направлений до Середньої Азії командиром полку, воював з басмачами.

У 1927 р. І.П.Корчагін, успішно закінчивши Вищі командні курси "Выстрел", отримав посаду командира полку 1-ої гірськострілецької дивізії.

У листопаді 1930 р. Іван Петрович – начальник штабу 56-ої стрілецької дивізії. У 1932 р. став членом ВКП (б). 3 грудня 1936 р. І.П.Корчагін пов'язував свою службу з моторизованими військами. Він став командиром 31-ої механізованої бригади 7-го мехкорпусу. Був заарештований у серпні 1937 р. Звільнений із застінків НКВС в лютому 1940 р. і поновлений у кадрах Червоної Армії. У червні 1940 р. призначений на посаду начальника Лепельського стрілецького мінометного училища. 1 березня 1941 р. І.П.Корчагін отримав під своє командування 17-у танкову дивізію (дислокувалася в районі м.Борзі), що входила до складу 5-го мехкорпусу (Забайкальський військовий округ). Наприкінці травня 1941 р. мехкорпус був перекинутий до Орловського Особливого військового округу, а за декілька днів до початку війни – до Київського Особливого округу.

З 26 червня 1941 р. дивізія полковника І.П.Корчагіна разом з частинами 5-го мехкорпусу передислокувалася зі станції Шепетівка (Південно-західний фронт) у район м.Вітебська (Західний фронт). На шляху проходження дивізія неодноразово піддавалася ударам ворожої авіації. На початку липня 1941 р. 17-а танкова дивізія 5-го механізованого корпусу увійшла до складу 16-ої, а потім 20-ої армії Західного фронту. 4 липня 1941 р. під натиском переважаючих сил противника вимушена була відступити.

Командувачу 20-ої армії генерал-лейтенанту П.О.Курочкіну було поставлено завдання знищити фашистське угруповання, що наступало з району Лепеля. Головна роль у його виконанні відводилася 5-му і 7-му механізованим корпусам [1].

Вранці 6 липня війська 20-ої армії завдали контрудару в напрямку на Сенно, Лепель. Почалася одна з найбільших на початковому етапі війни танкова битва, в якій з обох сторін взяло участь понад 1500 танків.

Корчагінське з'єднання брало участь у контрударі 5-го мехкорпусу по наступаючому 47-му механізованому корпусу вермахту зі сторони Орші в напрямі на Лепель з метою його захоплення і утримування до підходу основних сил.

17-а танкова дивізія прорвала оборону противника й успішно просунулася вперед на глибину 14–16 км. "Найбільший успіх мала 17-а танкова дивізія", – зазначає у своїй статті генерал-полковник В.Бутков [2]. 7 липня 1941 р. І.П.Корчагін поновив наступ, проте сусідня 13-а танкова дивізія не змогла просунути вперед і припинила наступ. Вранці 8 липня 17-а тан-

кова дивізія, не зважаючи на відчайдушний супротив ворожої авіації, продовжувала наступати. З'єднання вело зустрічний бій з 18-ою танковою дивізією противника. Увечері 17-а танкова дивізія вермахту завдала удару на фланзі корчагінцям і всьому корпусу. Протягом трьох годин у районі Дубняків, ст.Грязіно, Мала Беліца точилися запеклі танкові бої. Про це красномовно свідчить захоплений згодом наказ командира 18-ї німецької танкової дивізії Нерінга. У ньому говорилося: "Втрати спорядженням, зброєю і машинами надзвичайно великі... Це становище є нестерпним, інакше ми наперемагаємося до власної загибелі" [3].

Німці до закінчення дня відрізали головні сили полковника І.П.Корчагіна від тилових ешелонів з паливом і боєприпасами. Багато підрозділів мехкорпусу опинилися в оточенні в районі Будно і Рясно і самостійно пробивалися до своїх.

Протягом дня І.П.Корчагін двічі намагався деблокувати свій 17-й мотострілковий полк, оточений у районі Цотово. Спроби надати йому допомогу шляхом нанесення ударів силами танкових полків виявилися безрезультатними. Згідно із записами журналу бойових дій 5-го мехкорпусу, в результаті бою 8–10 липня 1941 р. у районі Толпіно і Цотово втрати 17-ї танкової дивізії склали 44 танки [4]. Ворог здійснивав до 15 атак за добу. В ніч на 10 липня 17-й мотострілковий полк 17-ї танкової дивізії вийшов з оточення. Він став першим у Великій Вітчизняній війні підрозділом, нагородженим орденом Леніна [5]. 10–11 липня залишки мехкорпусу вийшли з бою за Лепель і зосередилися в районі Орехи, Хлусово, Осиповки.

Недоліки в організації наступу, а також панування німецької авіації в повітрі призвели до того, що, не дивлячись на перевагу в людях і техніці, радянські війська, зокрема і 17-а танкова дивізія І.П.Корчагіна, зіткнувшись з контрнаступом німецьких танкових дивізій, не змогли виконати поставлені завдання і відступили. Після втрати більшої частини танків 17-а танкова дивізія І.П.Корчагіна була виведена в резерв у район Орші.

12 липня 1941 р. перед І.П.Корчагіним було поставлено завдання наступати у напрямі Островно для підтримки радянських військ при взятті Вітебська. 15–16 липня з'єднання І.П.Корчагіна у складі 5-го мехкорпусу брало участь у контрударі 20-ї армії по німецькій 18-й танковій дивізії в районі Гусіно, Красного. Його мета не була досягнута. Супротивник, що переправився через р.Дніпро, продовжував розвивати наступ на Смоленськ. Всі частини радянських 5-го і 7-го мехкорпусів під натиском піхотних, танкових і моторизованих дивізій вермахту відходили на схід по шосе Мінськ–Москва.

18 липня 1941 р. 5-й мехкорпус вступив у бій з німецькою 8-ою танковою дивізією на південному березі Дніпра.

27 липня 1941 року, описуючи в доповіді маршалові С.К.Тимошенко стан своєї армії, командувач 20-ої армії П.О.Курочкін указує і на 17-ту танкову дивізію, в якій залишилися на ходу 29 танків [6].

Незабаром 20-а Армія, у тому числі і 5-й мехкорпус (13-а і 17-а танкові дивізії), потрапила у величезний "казан" – від Орші до Смоленська. На початку серпня 5-й мехкорпус йде на прорив у районі Ратчіно і Соловйово. Проте шляхи виходу з оточення були відрізані противником. Полковник І.П.Корчагін зіграв одну з ключових ролей у прориві оточення.

У "Журналі бойових дій 5-го механізованого корпусу 03.08.1941 р." заступник командира 5-го мехкорпусу генерал-майор Є.П.Журавльов записав: "...частина особового складу у районі лісу південніше Дуброва зустріла запеклий опір противника, розбилася на окремі загони і під командуванням досвідчених командирів загони виходили з оточення, рухаючись на південь. Так під керівництвом (далі вказуються прізвища командирів – від автора) і командира 17-ої танкової дивізії полковника Корчагіна загони в 120-150 чоловік розгромили і знищили групу противника і з боєм переправилися вплав через р.Дніпро у районі Вільшанки і південніше... вишли з оточення в район Новосела" [7]. Після виходу з оточення 5-й мехкорпус був розформований.

Як бачимо, дивізія в липні – на початку серпня вела важкі оборонні бої в закутті Дніпра, чинила запеклий опір 2-й танковій групі Г.Гудеріана. У цих боях з'єднання І.П.Корчагіна часто переходило в контрнаступ. Діючи на Смоленському напрямі, дивізія потрапила в оточення, але І.П.Корчагін разом з іншими командирами уміло організував бій і вивів війська з ворожого кільця.

У некрасовських лісах під Гжатськом (Смоленська область) полковник І.П.Корчагін у серпні 1941 р. сформував із залишків своєї 17-ої танкової дивізії і 126-го танкового полку 126-у окрему танкову бригаду [8]. На посаді командира танкової бригади Іван Петрович перебував з 17 серпня по 25 грудня 1941 р. Згодом вона була перекинута на Калінінський фронт у район озера Пено, а 16 вересня 1941 р. прибула в район с.Мости. В останні дні вересня бригада І.П.Корчагіна вела бої за с.Ореховня. Пізніше направлялася на Західний фронт. Вивантажилася на станції Дорогобуж. Під час німецького наступу потрапила в оточення в районі Вязьми, як і всі шість армій фронту загинула. Тільки через місяць частина бійців на чолі з І.П.Корчагіним прорвалася з оточення в районі оборонних рубежів під Наро-Фомінськом.

25 грудня 1941 р. І.П.Корчагін стає начальником 7-го (Аеросанного) управління РСЧА. Він сформував і направив на фронт 55 окремих аеросанних батальйонів. Неодноразово писав рапорти з проханням направити його в діючу армію. 3 травня 1942 р. І.П.Корчагіну було присвоєно військове звання генерал-майора танкових військ.

28 червня 1942 р. він став заступником генерала Я.Н.Федоренка, який координував дії танкової групи Брянського фронту.

Незабаром І.П.Корчагін отримав під своє командування 17-й (02.07.42–20.07.42), а потім 18-ий, (26.07.42–10.09.42) танковий корпус (Воронезький фронт). У складі 60-ої армії вони виконували завдання з оточення і знищення Воронезького угруповання противника.

В період боїв з 1 по 20 серпня 18-й танковий корпус завдав ворогу значних втрат: знищено 23 танки, до полку піхоти, 8 польових знарядь, 6 самохідних гармат; втрати при цьому: згоріло – 59 танків, підбито – 48. Втрати в особовому складі: убито бійців і командирів – 134, поранено – 299, пропало без вісті – 247 [9]. Не дивлячись на такі результати, одна з цілей наступу 18-го танкового корпусу була досягнута. Генерал-лейтенант К.С.Москаленко пізніше згадував: "Це були невеликі за масштабами наступальні операції. Успіх вони мали незначний. Проте загальний оперативний результат виявився вельми позитивним: супротивник був змушений повністю зберігати своє угруповання в районі Воронежа... позбувся можливості перекидати війська звідси під Сталінград і на Кавказ [10].

У вересні 1942 р. починається новий важливий етап у житті І.П.Корчагіна. В особистій бесіді з Й.Сталіним йому було доручено формування 2-го механізованого корпусу. З 8 вересня 1942 року почалося створення з'єднання у Підмосков'ї. Вже 29 вересня 1942 року генерал І.П.Корчагін підписав наказ про готовність мехкорпусу до бойових дій. На відміну від подібних корпусів, що формувалися одночасно з ним (1-й і 3-й), він створювався не на базі яких-небудь раніше існуючих з'єднань, а з окремих частин.

З того часу і до кінця Великої Вітчизняної війни його беззмінним командиром був генерал І.П.Корчагін.

Корпус був направлений в 43-ю армію до складу Калінінського фронту, майже відразу перейшовши в підпорядкування 3-ої Ударної. Він мав повну штатну чисельність 13 620 бійців і командирів. У ньому нараховувалося 215 танків, зокрема 112 Т-34. Корпус зробив 400-кілометровий марш у важкопрохідній місцевості і витратив значну частину моторесурсів. 24 листопада зосередився в 15 кілометрах на південний схід від Великих Лук. Механізований корпус складав резерв 3-ої ударної армії.

Головне завдання армії полягало в тому, щоб прикувати до себе на тривалий час сили противника і не дати йому можливості перекинути їх до Сталінграду. 2-й механізований корпус повинен був "відбивати удари супротивника з району Великих Лук, а у разі потреби – виконати роль "пожежної команди" або входити в чистий прорив" [11].

Великолукська операція розпочалася 24 листопада 1942 р. 28 листопада І.П.Корчагін отримав наказ наступати на Новосокольники, важливий залізничний вузол. Цього ж дня 18-а мехбригада, зі складу 2-го мехкорпусу, прорвала німецьку оборону. Решта сил корпусу залишалася в резерві. З грудня почали наступ інші частини корпусу. Після запеклих боїв мехкорпус підійшов упритул до Новосокольників. Проте німці підтягли значні сили і застосували авіацію. Бригади, відбиваючи численні атаки супротивника, поволи відходили. Так, на ділянці фронту від Бутіно до станції Чорнозем гітлерівці кинули в наступ до 90 танків. Фашисти прагнули заблокувати свій гарнізон у Великих Луках. Подальше просування супротивника на цій ділянці загальмувалося завдяки 381-й стрілецькій дивізії РСЧА і 47-ій бригаді корпусу.

І.П.Корчагін направив свою 43-ю бригаду мехкорпусу в наступ проти оточеного німецького гарнізону Великих Лук. 16 січня під ударами 3-ої Ударної армії опорний пункт впав. Противники на основному фронті перейшли до позиційної оборони. Бої тривали до квітня 1943 р.

У першій для мехкорпусу наступальній операції з 24.11.1942 по 30.04.1943 рр. бійці корпусу під командуванням І.П.Корчагіна швидко прорвали оборону німців, а потім ще раз успішно виконали наказ командування, відбивши численні атаки німецьких танкових частин, що проривалися на допомогу оточеного гарнізону Великих Лук. Було знищено 5 тисяч гітлерівців, підбито 51 танк, 224 гармати і міномети, зруйновано 70 дзотів і бліндажів, збито 21 літак, захоплено 16 різних складів. Важкі бої в наступі, виснажливі сутички в обороні ослабили сили мехкорпусу. Втрати з'єднання склали близько половини особового складу [12].

18 січня 1943 р. за вміле керівництво з'єднанням І.П.Корчагіну було присвоєно звання генерал-лейтенанта танкових військ.

У квітні корпус був виведений з боїв. У липні 1943 р. перекинутий у смугу Західного фронту і підпорядковувався 3-ій гвардійській танковій армії генерала П.С.Рибалко. З 14 липня армія була передана Брянському фронту, а згодом Центральному. Впродовж 25 днів корпус вів запеклі бої під Орлом, пройшовши 500 кілометрів. Корпус зіграв вирішальну роль у розгромі мценського угруповання противника. Його дії вирішили результат важких боїв у районі Станового Колодязя, і нарешті, частини корпусу

прорвали міцно укріплений рубіж німецької оборони під Кромами, внаслідок чого нависла загроза оточення фашистських військ, які стали відходити, а потім і зовсім залишили Орловський плацдарм. Було знищено більше тринадцяти тисяч німецько-фашистських загарбників.

Наказом Народного комісара оборони за №404 від 26 липня 1943 р. за зразкове виконання бойових завдань, стійкість, мужність, високу дисципліну і героїзм особового складу, виявлені в ході Орловської наступальної операції, 2-й механізований корпус реорганізовувався в 7-й гвардійський механізований корпус [13]. Дещо пізніше були перетворені в гвардійські 18-а, 34-а, 43-а бригади. Вони стали відповідно 24-ою, 25-ою і 26-ою гвардійськими мехбригадами, а 33-а танкова була перетворена в 57-му гвардійську танкову бригаду.

З 14 серпня 1943 року корчагінський мехкорпус увійшов до оперативного підпорядкування 2-ої танкової армії генерала С.І.Богданова Центрального фронту. Головний удар фронту мав скеровуватися на м.Севськ. 26 серпня почався наступ радянських військ. 65-а армія генерала П.І.Батова, що діяла на напрямі головного удару фронту, зустріла запеклий опір противника. Щоб наростити силу удару, вранці наступного дня в битву була введена танкова армія. 7-ий гвардійський мехкорпус просунувся в районі м.Севськ на 20-25 кілометрів, спільно з іншими стрілецькими і танковими з'єднаннями прорвав фронт і звільнив м.Севськ. За п'ять днів наступу було знищено понад сім тисяч солдатів і офіцерів противника, 77 танків і самохідних гармат, 114 гармат і мінометів, збито шість літаків [14]. Наказом Верховного Головнокомандуючого відзначалася мужність танкістів 26-ої бригади 7-го мехкорпусу, і вона удостоїлася присвоєння найменування "Севської". Незабаром частини мехкорпусу рушили на Хутір-Михайлівський, щоб перехопити фашистські війська, які відступали з м.Севська. Війська Центрального фронту вступили до Північної України.

У вересні 1943 р. 7-ий мехкорпус І.П.Корчагіна в складі 60-ї армії брав участь у звільненні Лівобережної України.

На честь отриманої перемоги за місто Ніжин 7-му гвардійському механізованому корпусу Наказом Верховного Головнокомандуючого №12 від 15.09.43 присвоєно найменування "Ніжинський", а також 24-ій і 25-ій гвардійським механізованим і 57-ій гвардійській танковій бригадам було присвоєно найменування "Ніжинських", 26-у гвардійську механізовану бригаду нагородили орденом Червоного Прапора.

21 вересня передові загони 24-ої гвардійської мехбригади В.К.Максимова вийшли до Дніпра в районі Окуніново, що на північ від Києва. Услід за нею вишли до річки і головні сили 7-го гвардійського мех-

корпусу, які 25 вересня розпочали форсування. Наприкінці дня, після запеклого бою, гвардійці захопили плацдарм і звільнили село Домантово і хутір Березова Поклажа (Чорнобильський район Київської області).

Фронтowa газета "На штурм ворога" писала: "Успішно форсувавши водний рубіж, гвардійці першими досягли, здавалося, недоступного плацдарму, закріпилися на ньому і забезпечили виконання всієї операції. Іван Петрович Корчагін упевнено керував військами, демонструючи при цьому зразок мужності і стійкості". За успішне керівництво військовими з'єднаннями і проявлені при цьому мужність і героїзм генерал-майорові І.П.Корчагіну 17 жовтня 1943 р. присвоєно звання Героя Радянського Союзу. За героїзм і відвагу, проявлені при форсуванні Дніпра і розширенні плацдарму, Указом Президії Верховної Ради СРСР 14 воїнам 7-го гвардійського мехкорпусу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу [15].

Бої тривали до 12 жовтня. 7-й мехкорпус втратив на плацдармі близько тисячі чоловік. За розповідями ветеранів корпусу, дієвим залишився всього один танк.

З 27 жовтня 1943 р. мехкорпус був відведений на переформовування в села Ніжинського району Чернігівської області. 28 жовтня командувач 60-ї Армії І.Д.Черняхівський вручив корпусу гвардійський прапор.

9 лютого 1944 р. Й.Сталін запропонував Я.Н.Федоренку перекинути корпус І.П.Корчагіна до Тульського навчального табору танкістів. Корпус призначався для участі у Білоруській операції з розгрому німецької групи армій "Центр". Але потім Верховний Головнокомандуючий відмовився від цієї ідеї [16].

До вересня 1944 р. проходить доукомплектування і бойове злагодження гвардійців у таборах, було проведено десять великих навчань. Велику допомогу солдати і офіцери надавали у відновленні зруйнованого господарства району.

У цей час трудящі Кемеровської області зібрали з особистих заощаджень 285 мільйонів 120 тисяч рублів і звернулися до Й.Сталіна з проханням озброїти на ці кошти одну з найкращих танкових частин, присвоївши їй ім'я Кузбасу. Він зупинив свій вибір на з'єднанні І.П.Корчагіна. 3 серпня Й.Сталін підписав наказ про присвоєння корпусу найменування "Кузбаський". Віднині він іменувався "7-ий гвардійський Ніжинсько-Кузбаський механізований корпус".

28 серпня корпус залишив Ніжинщину. До 31 серпня частини були перекинуті під Мінськ. Через декілька днів прибули танки – подарунок кузбасівців.

Корпус готувався взяти участь у великому наступі Червоної Армії у Східній Пруссії. 24 жовтня, на другий день наступу наших військ, прийшов наказ Ставки: "виступити в район м.Каунас". За три доби корпус просунувся більше ніж на тисячу кілометрів і зосередився в районі м.Кібортай. Тут частини з'єднання увійшли до складу 3-го Білоруського фронту. Через два дні корчагінці вступили на територію Східної Пруссії.

Згодом, за розпорядженням Ставки, корпус був виведений зі складу 3-го Білоруського фронту й отримав наказ передислокуватися під Сандомир. Подолавши шлях через Каунас, Ліду, Барановичі, Сарни, Рівне, Броди, Львів, Перемишль, ешелони з технікою прибули на станцію Літовня. Корпус надійшов у розпорядження командувача 1-м Українським фронтом. Маршал І.С.Конєв наказав І.П.Корчагіну передислокувати 7-й мехкорпус на Сандомирський плацдарм. 16 січня 1945 р. корпус виступив в район Ченстохова. За п'ять днів з'єднання пройшло 260 кілометрів. Корпусу було поставлено завдання частиною своїх сил знищити ворожу механізовану групу чисельністю до шести тисяч чоловік (радомське угруповання, що виходило на Ченстохов з оточення). У результаті операції під Радомско і Ченстоховом залишки ворожих дивізій були розбиті.

Наступ військ 1-го Українського фронту на берлінському стратегічному напрямі продовжився.

1 лютого почався марш-кидок до Одера. Корпус, маючи 250 танків і САУ (самохідних артилерійських установок), зосередився північніше м.Бреслау. Завдання полягало в тому щоб переправитися на плацдарм, увійти в прорив і захопити автостраду Бреслау-Берлін, надалі наступати на м.Кант, де у взаємодії з 4-м танковим корпусом замкнути кільце навколо м.Бреслау. 8 лютого після п'ятигодинного бою мехбригади вийшли на автостраду і рушили у бік м.Бреслау. Ворог марно намагався вибити наші частини. Увечері м.Кант було захоплене. І.П.Корчагіну знадобилося для виконання наказу менше півтори доби. Німці продовжували спроби звільнити автостраду. 11 лютого 1945 р. гітлерівське командування перекинуло в район м.Канта 20-у танкову дивізію. Противник хотів оточити корпус і розгромити його частинами. Бригади мехкорпусу билися в оточенні. Всі атаки ворога були відбиті. Увечері 13 лютого бригади перейшли в наступ, продовжуючи просуватися назустріч армії генерала О.С.Жадова. Невичерпна витримка корчагінців і воля до перемоги вирішили результат цих боїв. Прикладом того, як діяли воїни корпусу, став подвиг лейтенанта Малюги Миколи Семеновича (12-й танковий полк). В бою за м.Кнігніц він знищив шість ворожих танків. 14 лютого о 10.30 кільце навколо Бреслау зімкнулося. 40-тисячний гарнізон міста-фортеці був оточений. Корпус

І.П.Корчагіна отримав наказ зайняти оборону. За успішно проведені бойові дії з оточення міста-фортеці Бреслау Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 квітня 1945 р. частини корпусу були нагороджені орденами.

За тиждень наступу в районі Бреслау корпус втратив понад півтори тисячі чоловік, 172 танки і САУ [17]. Але втрати противника були значно більшими.

До кінця лютого корпус отримав поповнення і нараховував 13 тисяч чоловік, 233 танки і САУ.

У наступній Верхньо-Сілезьській операції 7-му мехкорпусу маршал І.С.Конєв відводив роль головної ударної сили. І.П.Корчагін повинен був замкнути зовнішній фронт оточення і знищити противника. 15 березня 1945 р. почався наступ. Генерал І.П.Корчагін вважав недоцільним відразу вводити у бій головні сили, щоб згодом мати можливість посилити удар. 18 березня кільце оточення зімкнулося. 19 березня супротивник почав активні дії на всіх ділянках, прагнучи прорватися з оточення. Операція з оточення і ліквідації оппелньського угруповання противника була напруженою і далася "великою кров'ю". У боях загинуло п'ятсот і поранено дві тисячі чоловік зі складу корпусу. У мотострілкових батальйонах залишилося по 80–100 чоловік у строю. Частини корпусу знищили дві тисячі, узяли в полон шість тисяч німецьких солдат і офіцерів, захопили великі трофеї, зокрема 16 військових прапорів.

22 березня 1945 р. 7-й мехкорпус завдав удару в напрямі Єгерндорфа. Але з кожною годиною сили корпусу вичерпувалися. Тільки за два перші дні наступу корпус втратив 550 чоловік, 27 танків і самохідних установок. У трьох бригадах залишилося 25 танків і 20 САУ. На полі бою було підбито німецькими фаустниками і артилерією втричі більше наших танків, ніж в Оппелньській операції. Загинуло в півтора рази більше чоловік. Та все ж корпус своє завдання виконав. Досяг Єгерндорфа – кінцевого пункту наступу, а 24-а бригада з'єдналася з частинами 5-го мехкорпусу і замкнула кільце оточення навколо Леобшюц.

На початок квітня корпус І.П.Корчагіна був направлений на посилення 52-ої армії, яка у взаємодії з 2-ою армією Війська Польського і 1-м танковим корпусом повинна була наступати на Баутцен і Дрезден. У ніч на 16 квітня частини корпусу підійшли до переправ через р.Нейсе. За отриманими розвідданими про підготовку німецькими військами удару з району Герліц (герліцьке угруповання) після узяття Єнкендорфа з'єднання вийшло на оперативний простір і стало переслідувати противника. 18 квітня були зайняті Котіц, Вуршен, Ракель, Пуршвіц. Центром німецької оборони

став Баутцен. І.П.Корчагін, розуміючи, що залишити у себе в тилу такий великий гарнізон або блокувати його і чекати капітуляції не можна, наказав розпочати штурм міста силами корпусу. 20 квітня кільце навколо міста остаточно зімкнулося. З'єднання змушене було вести вуличні бої, а отже, нести великі втрати. Становище ускладнилося, оскільки стрілецькі частини відстали на 40–45 кілометрів. Корпус діяв у повній ізоляції від основних сил 52-ої армії.

Німці завдали удару нищівної сили, розраховуючи зайти в тил 1-му Українському фронту і зірвати наступ на Берлін. Маршал І.С.Конєв наказав частиною корпусу у взаємодії з 1-м польським танковим корпусом ударити по м.Дізе. Механізовану групу очолив заступник командира корпусу генерал-майор В.К.Максимов. У Баутцені ситуація складалася для корпусу несприятливо. Під тиском переважаючих сил противника бригади почали відходити. Підвіз боєприпасів і пального припинився. Частини корпусу не мали можливості надати взаємну підтримку. Не з'явився польський танковий корпус, зупинений німцями перед р.Шпрее. Назрівала катастрофа. 23 квітня німецькі війська прорвалися до Баутцену (важливого вузлу шосейних доріг і залізниць), але І.С.Конєв наполягав на тому, щоб "місто не здавати і обороняти, використовуючи всі можливості". 24 квітня йшли кровопролитні бої в місті і на його околицях. Герліцьке угруповання нарощувало удар. Сподівання на допомогу польських танкістів остаточно розсіялися. У важкому становищі опинилася група В.К.Максимова у Вейсенберзі. О 20.40 23 квітня І.П.Корчагін надіслав йому шифровку з наказом пробиватися для з'єднання з основними силами 52-ої армії. 24 квітня загін генерала В.К.Максимова почав прорив на Єнкендорф. На півдорозі до м.Дізе загін був оточений і, як написано у звіті штабу 7-го гвардійського механізованого корпусу, "велика частина особового складу, що самовіддано виконувала завдання в бою за з'єднання із стрілецькими частинами 52-ої армії, загинула, і лише 30% пробилися на Ніск і з'єдналися з нашою піхотою вранці 25.4.45 р" [18]. У боях за Вейсенберг корпус втратив 983 бійців, велику кількість танків, бронетранспортерів, гармат і мінометів, і в прямому розумінні "ліг кістьми" [19].

Небезпечним моментом стало зростання активності штурмової авіації противника. Проти корпусу І.П.Корчагіна діяли групи по 15–20 літаків Ю-87 і ФВ-190 з досвідченими екіпажами-протитанкістами під командуванням Ганса-Ульріха Руделя, одного з героїв III Рейху, який у своїй книзі напише: "Невелике зменшення натиску на наші позиції на захід від Герлітца пов'язане з нашими денними операціями, в ході яких ми змогли за-

вдавати росіянам значних втрат" (20,5% від загальних втрат корпусу – від автора) [20]. Заявки І.П.Корчагіна на прикриття корпусу винищувачами залишилися невіршеними.

У книзі "Радянські танкові війська" так говориться про дії 7-го гвардійського мехкорпусу в Берлінській операції: "Б'ючись в оточенні, наші солдати, сержанти і офіцери завдали противникові величезних втрат у живій силі і техніці і не допустили його виходу на комунікації головного ударного угруповання 1-го Українського фронту" [21].

Після двотижневих боїв у всіх частинах корпусу залишилися 700 чоловік. У кінці квітня 1945 р. прибули півтори тисячі чоловік поповнення, 15 САУ. 7 травня бригади мехкорпусу виступили у напрямі м.Праги. В середині дня ворог був вибитий з міст Діза, Єнкендорфа, Уллерсдорфа. Корпус просувався місцями, де нещодавно вів бої. З'єднання розвивало наступ на м.Лобау. 8 травня було взяте з боєм м.Ціттау. У ніч на 9 травня корчагінці вишли на підступи до м.Чеська Липа і нав'язали бій гітлерівцям.

9 травня, у день Перемоги, корпус просувався на північ від Праги. Велика група фашистських військ рухалася до переправ через р.Ельба з метою переправитися на західний берег. Ударом корпусу вони були розсіяні. 10 травня бригади вийшли до р.Ельба і зайняли оборону. Під час Празької операції корпус пройшов 230 кілометрів. Було знищено до тисячі і взято у полон близько 25 тисяч ворожих солдат і офіцерів [22]. Наприкінці травня корпус передислокувався в м.Табір.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1945 року 7-й гвардійський Ніжинсько-Кузбаський механізований корпус за зразкове виконання завдань командування і мужність, виявлену в боях, був нагороджений орденом Суворова II ступеня.

7-й гвардійський механізований Ніжинсько-Кузбаський ордена Суворова II ступеня корпус під командуванням генерал-лейтенанта І.П.Корчагіна пройшов бойовий шлях від Великих Лук до Берліна і Праги у складі Калінінського, Західного, Брянського, Центрального, 3-го Білоруського, 1-го Українського фронтів. Брав участь у Великолукській, Орловській, Чернігово-Прип'ятській, Берлінській і Празькій наступальних операціях. Бригади корпусу звільнили від ворога 28 міст, 650 великих населених пунктів Калінінської (нині Тверської), Псковської, Орловської, Брянської, Чернігівської, Київської областей, завдавши противникові тяжких поразок. Корчагінці промили противника на території Польщі, Німеччини, Чехословаччини. Бойові гвардійські прапори корпусу і його частин увінчали ордени СРСР. З 17 фашистських прапорів, захоплених у боях, 11 були кинуті, у

складі двохсот інших, до Мавзолею Леніна на Параді Перемоги у Москві 24 червня 1945 р. Одинадцять разів корпусу І.П.Корчагіна оголошувалася подяка Верховного Головнокомандувача. Високими нагородами відзначені тисячі бійців його з'єднання.

Генерал І.П.Корчагін під час війни був нагороджений двома орденами Леніна, п'ятьма орденами Червоного Прапора, орденами Кутузова І ступеня, Суворова ІІ ступеня, багатьма медалями.

У 1947 р. Іван Петрович Корчагін закінчив Вищі академічні курси при Військовій академії Генштабу. В мирний час командував армією. Жив у Москві. Генерал-лейтенант танкових військ І.П.Корчагін помер 24 липня 1951 року. Похований у Москві на Новодівичому кладовищі.

Ім'я генерал-лейтенанта танкових військ Героя Радянського Союзу Корчагіна Івана Петровича назавжди вписано золотими літерами в літопис танкових військ Збройних Сил СРСР і в історію військового мистецтва.

Література

1. 126-я танковая бригада // www.rkka.ru/tank-vs-tank/ussr/tbr126/tbr126.html.
2. 2-й механизированный корпус // www.rkka.ru/tank-vs-tank/ussr/mk02/mk02.htm#ochs.
3. Баринов Д.М. Гвардейский Нежинский Кузбасский. – Кемерово, 1985. – С. 61.
4. Там само. – С. 194.
5. Там само. – С. 250.
6. Бирюков Н.И. Танки – фронту! // militera.lib.ru/db/birukov_ni2/index.html.
7. Боевое распоряжение командующего 20-й армией №1 на контрудар 5-го и 7-го механизированных корпусов в направлении Лепель (6 июля 1941 г.) // ww2doc.50megs.com/Issue33/Issue33_34.html.
8. Бутков В. Контрудар 5-го механизированного корпуса на лепельском направлении (6–11 июля 1941 года) // mechcorps.rkka.ru/files/biblio/magazin1.htm.
9. Быков А. Первый бой // www.sb.by/article.php?articleID=37186.
10. Дроговоз И. Железный кулак РККА Танковые и механизированные корпуса Красной Армии 1932–1941 гг. // commi.narod.ru/txt/kulak/index.htm.
11. Исаев А. В. Берлин 45-го // militera.lib.ru/h/isaev_av7/index.html.
12. Исаев А. В. Когда внезапности уже не было. История ВОВ, которую мы не знали // militera.lib.ru/h/isaev_av6/index.html.
13. Мартов В. Белорусские хроники 1941 год. Глава 3 // www.idiot.vitebsk.net/i40/mart41_3.htm.
14. Там само. Глава 3 // www.idiot.vitebsk.net/i40/mart41_3.htm.
15. Там само. Глава 2 // www.idiot.vitebsk.net/i40/mart41_2.htm#ancor1.
16. Москаленко К.С. На юго-западном направлении. 1941–1943 гг. – М.: Наука, 1973. – Кн.1. – С. 349.
17. Рудель Г.-У. Пилот "Штуки" // www.airforce.ru/staff/rudel/.
18. Советские танковые войска 1941–1945 // militera.lib.ru/h/sovtankv/index.html.
19. Там само // militera.lib.ru/h/sovtankv/index.html.

20. Центральный архив Министерства обороны РФ (далі – ЦАМО РФ), ф. 3437, оп. 1, спр. 147, арк. 20.
21. ЦАМО РФ, ф. 7, оп. 53845, спр. 5, арк. 67.
22. ЦАМО РФ, ф. 18 ТК., оп. 1. спр. 22, арк. 71–72.

Л.І.Коваленко

**Внесок архівістів у відбудову економіки
(Виявлення та використання документальних матеріалів архівів
Сумщини у народногосподарських цілях у 1943–1955 рр.)**

Документальні матеріали, що зберігаються в архівах України, є вагомою частиною духовної спадщини нашого народу, а також первинним джерелом інформації про ретроспективний розвиток суспільства. Збереження та введення до соціального обігу цих документів – це основні завдання архівних установ як на попередніх історичних етапах їхньої діяльності, так і в сучасності. Адже саме передача досвіду наступним поколінням є основою суспільного прогресу. Забезпечення збереження цього інформаційного зв'язку виявляється особливо важливим при необхідності відновлення виробничих сил та певних соціальних інститутів, зруйнованих війною або в результаті інших суспільно-політичних катаклізмів. І саме такий напрямок діяльності архівів Сумщини у 1943–1955 рр., як виявлення та використання архівних документів "у народногосподарських цілях", сприяв прискоренню відбудови економіки після звільнення від німецько-фашистських загарбників. Тому дослідження практичного напрямку використання документальних матеріалів архівів Сумської області є актуальним як для вивчення процесу відновлення зруйнованого в роки війни господарства регіону та УРСР в цілому, так і для розбудови економіки незалежної Української держави на сучасному етапі. Цей аспект діяльності є важливим також для формування цілісної картини історії розвитку архівної справи Сумщини, оскільки розкриває вагоме суспільне значення роботи архівістів.

Виявлення та використання документальних матеріалів у народногосподарських цілях на завершальному етапі війни та у повоєнне десятиліття вивчалось відомими дослідниками історії архівної справи в масштабах як СРСР, так і УРСР. Особливості організації використання архівних документів у роки Великої Вітчизняної війни на загальносоюзному рівні характеризує В.Максаков [1], а в Радянській Україні – О.Мітюков [2]. На взаємозв'язок між розпорядженнями влади, потребами зацікавлених господарських установ і відповідним спрямуванням роботи архівістів, а та-